

Les Universitats i la seva història. Algunes reflexions

Universities and its history. Some thoughts

ROSA Mª ALABRÚS IGLESIAS

Directora de la Càtedra Rei Martí l'Humà, comte de Barcelona
ralabrusi@uao.es

Universitat Abat Oliba CEU

Resum: En aquest article es fa un estat de la qüestió sobre la història de la Universitats amb un estudi comparatiu de les Universitats de la Corona d'Aragó i, en particular, de les catalanes, amb les Universitats castellanes. S'examina la problemàtica institucional amb les tensions entre l'Església, la Monarquia i els Municipis pel control universitari, la població estudiantil, l'oferta cultural, en les diverses Facultats, l'estructura econòmica, la càrrega docent i la presumpta «revolució educativa» des de la segona meitat de segle XVI. S'analitza, d'altra banda, el període de la decadència final de les Universitats catalanes i la significació de Cervera amb el debat entre jesuïtes i dominics al voltant de la Universitat creada per Felip V i el paper de centres culturals alternatius com l'Acadèmia de Sant Tomàs o l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Paraules clau: Història de les Universitats, problemàtica institucional, càrrega docent, revolució educativa segle XVI, Cervera al segle XVIII

Abstract: This article presents a state of the art on the history of Universities with a comparative study of the Universities of the Crown of Aragon and particularly of the Universities of the Crown of Aragon. The institutional problem is examined with the tensions between the Church, the Monarchy and the Municipalities by the university control, the student population, the cultural supply, in the diverse Faculties, the economic structure, the teaching load and the alleged «revolution educational» of the second half of the 16th century. It also analyses the period of the final decay of the Catalan Universities and the significance of Cervera with the debate between Jesuits and Dominicans around the University, create by Philip V, and the role of alternative cultural centres such as the one Acadèmia de Sant Tomàs or the Acadèmia de Bones Lletres of Barcelona.

Keywords: History of universities, institutional problems, teaching load, educational revolution sixteenth century, Cervera in the 18th century

DATA PRESENTACIÓ: 07/03/2020 ACCEPTACIÓ: 24/03/2020 · PUBLICACIÓ: 12/06/2020

La Història de les Universitats ve de fa temps. Fou, sobretot, a les darreres dècades de segle XIX, quan es van escriure obres pioneres com la de Vicente de la Fuente que intentà exaltar el paper de l'Església en la trajectòria educadora universitària i la d'Alberto Jiménez Fraud, vinculat a la Institución Libre de Enseñanza, que va buscar, primerament, ratificar el pensament liberal (De la Fuente, 1884-8; Jiménez, 1971). Un segle més tard, a finals del segle XX, també van emergir importants enfocaments interpretatius sobre la significació de les Universitats. Cal esmentar les obres d'Álvarez Morales o de Richard Kagan (Álvarez Morales, 1993; Kagan, 1981) i la infinitat d'anàlisi de monografies entorn als estudis sobre les Universitats. És el cas dels treballs desenvolupats, en aquest sentit, dels germans Pesset sobre València, Barreiro sobre Santiago, Rodríguez-San Pedro sobre Salamanca, Ollero sobre Sevilla (Peset, 1974; Barreiro, 2000; Rodríguez – San Pedro, 2004; Ollero, 1993). L'interès pel passat universitari ha florit en el marc de les reformes universitàries de Villar Palasí (1970) o Maravall (1983) i, sobretot, a cavall de la creació de múltiples Universitats a tota Espanya. Des de llavors, la renovació teòrica i metodològica de la Història de la Cultura ha dut a terme un major interès per l'educació, com a mitjà de difusió cultural i per la institució universitària, en funció del paper transcendental que ha tingut en el procés educatiu.

Els textos dels estudiosos que han escrit sobre els orígens i l'evolució de les Universitats històriques catalanes permeten constatar la transcendència de la conjunció Església-Monarquia en la seva fundació, la qual cosa no és diferent al que la historiografia, en general, ha subratllat pel que fa a les Universitats castellanes (Rodríguez San-Pedro, 1998). El protagonisme dels Ordes religiosos amb pugnes, entre dominics i jesuïtes, és ben explícit. Les butlles pontificies van suposar fites decisives en el procés fundacional.

Contrastant els orígens de les Universitats catalanes amb les de la Corona de Castella, es detecta la doble funció administrativa i política i la pròpiament confessional o religiosa, lligada al procés de la Reforma catòlica. La primera té molt a veure amb el model polític que per a tota la Monarquia, van desitjar els Reis Catòlics.

La Universitat que Isabel de Castella i Ferran d'Aragó van concebre, va ser una institució capaç de fabricar el cos de lletrats i funcionaris que el nou Estat requeria. El 1493, els Reis Catòlics van introduir l'exigència d'una titulació universitària per a ocupar els diferents càrrecs dels Consellers, Audiència i Chancelleries. La mesura, lluny de ser un fet aïllat, venia a completar tot un seguit de disposicions amb tendència a no deixar escapar de les mans una institució que, es considerava, devia fer costat a l'Estat. Hom hi pot destacar les decisions per a controlar l'expedició de graus acadèmics (1480), la protecció de taxes impositives, la venda de llibres (1480), l'establiment d'un sistema de censura prèvia (1502), la regulació de les incorporacions de graus per tal d'evitar frau i falsificacions (1491), la prohibició de manera taxativa dels dons i suborns que regien el sistema de provisió de càtedres (1494), etc... (Rodríguez – San Pedro, 1995-6).

L'evolució de la Monarquia espanyola, al segle XVI, va fer que les Universitats, especialment a Castella, com ha destacat Kagan (1981), es convertís en un viver de lletrats, una pedrera de buròcrates, que aspiraven a accedir a una sèrie de càrrecs, considerats com el substitutiu ideal per als fills de la petita noblesa, que no podien exercir com a rendistes.

A les Universitats de la Corona d'Aragó, el pes de l'Església va ser encara més gran que a Castella, dins de la tradicional ambigüitat jurisdiccional eclesiàstica i monàrquica. El canceller i el rector, la major part de les vegades, van ser eclesiàstics. Les eleccions que, segons el model bolonyès, es van seguir a Salamanca, Valladolid o Granada, no van existir en els centres universitaris catalans. A València, el rector, fins a 1585, va ser un catedràtic, després un canonge, normalment triat pels consellers municipals, directa o indirectament.

El progressiu intervencionisme municipal hi acabà imposant la nominació directa dels catedràtics, per part dels consellers. Des 1567, només sortiren a oposició, a Barcelona, les càtedres de Gramàtica, Arts i Filosofia. A València, es van establir oposicions, a partir de 1609. Fins 1510, en aquesta Universitat, els catedràtics eren nomenats directament pels jurats. De 1510 a 1530, foren insaculats, a partir d'una llista proposada, per un comitè d'electors. Des d'aquesta data els jurats van tornar a tenir dret d'elegir als catedràtics. A Lleida, s'introduïrien les oposicions l'any 1575 (García Cárcel, 1989).

Les càtedres tenien una durada variable. Els sous dels catedràtics van ser tan escassos com oscil·lants. En qualsevol cas, sempre més superiors a la Corona de Castella, que a la Corona d'Aragó. Mentre un catedràtic de Medicina cobrava a Salamanca, de 300 a 700 ducats anuals, a Barcelona i a València només percebia de 25 a 50 ducats. A Alcalá la dotació de càtedres pujà, en el segle XVI, de 27.000 a 51.000 maravedís anuals; en canvi, a València, tan sols oscil·lava entre 4.000 i 10.000 maravedís. I és que l'estructura econòmica era molt més fràgil a les Universitats de la Corona d'Aragó que a les de Castella.

La dependència de les Universitats catalanes a la pròpia peripècia de la vida municipal era força angoixant. A Lleida, els ingressos de la Universitat depenien dels impostos municipals sobre el vi o la carn. A València, l'aportació econòmica de l'Església va ser decisiva. El sou extraordinari, que va cobrar Juan de Celaya, com a rector de la Universitat de València, des de 1528, va ser possible perquè se li van assignar les rendes d'una canongia de la catedral. De fet, les contribucions que va fer l'arquebisbe Sant Tomàs de Vilanova a la Universitat de València van ser decisives.

La precària estructura econòmica d'aquestes Universitats, majoritàriament depenia dels ingressos provinents de les pròpies contribucions dels graduats (amb l'adquisició dels seus respectius títols). A la Universitat de València les dites contribucions representaven més de la meitat del pressupost anual, que va evolucionar, entre 1548 i 1598, de 18.560 a 41.553 sous. En aquest cas, els costos de matrícula (mig sou per alumne) i cost total de l'obtenció del grau (un Batxillerat en Arts costava 6,5 lliures i una Llicenciatura i Doctorat costava de 38 a 50 lliures) eren molt més alts que a les Universitats castellanes.

Aquesta major pressió de les taxes acadèmiques sobre els estudiants va ser necessària perquè les Universitats de la Corona d'Aragó van disposar d'una població limitada, numèricament. La de València, la més poblada de les de la Corona d'Aragó, en el moment de més creixement estudiantil no passaria dels 2000 estudiants matriculats, mentre a Salamanca n'hi havien 7000.

Abans de 1561, a la Universitat de València, només 215 alumnes s'havien graduat en Medicina. La resta de les Facultats llançava el següent balanç de Batxillers i Doctors: en Dret civil, 107; en Dret canònic, 79; en Teologia, 72 i, en Arts, 601. La Universitat de Barcelona tenia pocs alumnes. De 1561 a 1600, es va registrar un total de 1697 graduats (1574 Batxillers i 123 Doctors) distribuïts així: Facultat d'Arts, 1411 Batxillers i 47 Doctors; de Medicina, 39 Batxillers i 44 Doctors; Teologia, 61 Batxillers i 18 Doctors; i de Dret, 63 Batxillers i 14 Doctors (García Cárcel, 1989: 190-193).

Aquestes xifres realment són molt petites si les comparem amb les de les Universitats castellanes. L'estructura de les Facultats catalanes continuà sent similar, en els segles XVI i XVII, a les de l'època medieval, amb les Arts com a Facultat propèdèutica de preparació (el títol de Batxiller en Arts s'aconseguia a l'edat estàndard dels 20-21 anys). Els estudis d'Arts fluctuaven entre tres i quatre anys i solien acabar-se entre els 26 i 27 anys. Les Facultats superiors eren les de Teologia, Dret civil i Canònic i Medicina. La Facultat d'Arts era la que

més càtedres tenia. De càtedres de Metafísica només van tenir-ne algunes Universitats com la d'Alcalá (des de 1510), València (des de 1587) o Barcelona (des 1599). A Salamanca no n'hi hauria fins el 1789. La Facultat de Teologia comptaria amb 8 càtedres a Salamanca, 3 a Alcalá i 6 a Barcelona, a partir de 1588. S'ensenyava la Bíblia, Sant Tomàs, Durando, Lombardo i, en algun cas específic (com a València) a Escoto.

La Facultat de Medicina ensenyava fonamentalment a Avicenna, Hipòcrates i Galè. A Salamanca, les tres càtedres inicials es van duplicar, a mitjans de segle XVI, creant-se les d'Anatomia (1551), Cirurgia (1556) i Simples o Botànica (1573), la primera de les quals implicà la incorporació dels estudis sobre Andrés Vesalio. A Alcalá hi van haver quatre càtedres (una d'Anatomia, creada el 1550, i una altra de Cirurgia, el 1594). València va experimentar un espectacular creixement al llarg de el segle XVI: d'una a nou càtedres.

La Universitat de València va comptar amb les primeres càtedres espanyoles de Cirurgia, Anatomia i Simples. A començament del segle XVI, l'ensenyament va ser, però, de poca rellevància i mantingué els supòsits tradicionals. La situació va canviar radicalment, a partir dels anys quaranta del mateix segle, gràcies a l'activitat d'un important grup renovador que va aconseguir imposar els corrents renaixentistes, de retorn als clàssics. Va convertir a aquesta institució en un centre referent i seguidor de Vesalio a la Monarquia hispànica. L'ensenyament d'Anatomia i Simples es feia, d'acord amb els nous corrents, a partir de la dissecció de cadàvers humans i la pràctica amb herboritzacions, aconseguint ser un model a imitar per les altres universitats espanyoles (García Cárcel, 1989: 196).

La càrrega docent a les Universitats era notòriament densa. Vuit o nou hores diàries de classe, distribuïdes entre el matí i la tarda. L'aprenentatge era essencialment memorístic. Al llarg del curs hi havia vint dies de festes religioses, a més d'una setmana de vacances de Nadal i una altra per Setmana Santa. Els estudiants de Gramàtica no tenien vacances a l'estiu. Els de les altres Facultats tenien un mes (del 24 d'agost al 24 de setembre). Les classes es solien fer en llatí (tot i que, a Salamanca, va trigar a imposar-s'hi). La disciplina acadèmica va ser rigorosa, amb un sistema de multes. El claustre es reunia normalment els dissabtes. Batxiller, Llicenciatura, Doctorat i com a objectiu final l'agregació al Col·legi de Doctors constituïen els títols essencials de graduació universitària.

Historiadors com Lawrence Stone han estat molt optimistes a l'hora de referir-se a la «revolució educativa» a la Monarquia hispànica dels segles XVI i XVII, per l'abundància de la població estudiantil a Castella (uns 20.000 estudiants, el 3,2% dels homes entre 15 i 24 anys). D'altres com Richard Kagan han estat més crítics en la valoració dels nivells educatius d'aquell temps. La veritat és que les Universitats catalanes van tenir molts menys alumnes i, per descomptat, la pedagogia universitària no va poder competir, culturalment, amb la trona o el confessionari (Stone, 1964; Kagan, 1981).

La Universitat de València va destacar per la influència de Vesalio en la Medicina, com he dit, o de Paracelso en la Química. En canvi, Salamanca va ser pionera en el desenvolupament de Copèrnic. La Universitat de Lleida va difondre, a les seves aules, a figures com Pere Despens, Alfons de Borja o el gran Antonio Agustín, amb alumnes famosos com Jaume Marquilles. La Universitat de Barcelona va propagar un potent focus humanista, a principis del segle XVI, on hi destacaren figures com Martín Ibarra i altres professors vinculats a l'erasmisme.

És ben patent, d'altra banda, el fons de conflicte competitiu que es va donar a les universitats catalanes entre els diversos Ordes religiosos. Els franciscans van tenir un paper transcendental en la gestació de la

Universitat de Lleida, però després, l'enfrontament es va palesar entre jesuïtes i dominics. La Universitat de Barcelona n'és un bon exemple.

A la Guerra de Successió, la confrontació entre els estudiants de la Universitat de Barcelona i els de el Col·legi dels jesuïtes de Cordelles fou ben significativa. El refugi fonamental dels dominics catalans va ser l'Acadèmia de Sant Tomàs, el nucli on s'hi aglutinaven els universitaris escolàstics (Alabrús, 2011: 116-117).

El 14 d'abril de 1701, els seguidors de l'Acadèmia de Sant Tomàs van llançar pedres contra les portes i el pati de Cordelles, segons la relació dels consellers de Barcelona. El fet es va repetir l'endemà, amb una resposta contundent per part dels jesuïtes. Curiosament, la versió escrita pels dominics atribueix les agressions inicials als membres de la Companyia de Jesús. El cronista de l'Ordre de Predicadors, autor del *Lumen Domus* (o Anals del Convent de Santa Catalina de Barcelona), Pere Màrtir Anglès, subratlla que els alumnes del Col·legi de Cordelles (oficialment anomenat Imperial i Reial Seminari de Nobles de Cordelles), situat entre la Rambla i el carrer Tallers de Barcelona, van sortir al carrer, aquell dia, amb bastons a les mans i passamuntanyes i van apedregar als alumnes universitaris de l'Acadèmia de Sant Tomàs, els membres de la qual es van defensar llançant igualment pedres. Els incidents es van repetir el dia 18 d'abril, amb ús de les armes. El dia 20 es va haver de tancar la Universitat i el Col·legi. Enmig dels aldarulls va arribar a ser ferit un catedràtic, Felipe Pérez, i, fins i tot, el veguer es va veure obligat a intervenir.

Darrere del conflicte hi havia el vell plet per a la provisió de les càtedres d'Arts a la Universitat. Des de feia anys els jesuïtes pretenien l'accés a aquestes càtedres. L'any 1665, Carles II, contràriament al criteri municipal, va delimitar les càtedres tomistes i suaristes, la qual cosa va suposar un primer pas per al desembarcament dels jesuïtes a la Universitat de Barcelona. El virrei Palma, el 1701, va decidir, unilateralment, que es convoquessin oposicions a totes les Facultats excepte a la d'Arts, contravenint d'aquesta manera la voluntat del Consell de Cent barceloní de convocar càtedres de Filosofia. D'altra banda, el virrei volia aplicar el decret de 1665, seguint les directrius reials. Després de diverses tensions, es va imposar del criteri del virrei i no es van convocar les oposicions a les càtedres d'Arts. L'arribada de Felip V, pel setembre d'aquest mateix any, va apaivagar, momentàniament, el conflicte (Biblioteca Nacional de Catalunya, Fullet Bonsoms, 9503).

El problema aviat es reprendria. Les oposicions es van convocar pel març de 1703 i els consellers van imposar que les càtedres fossin només ocupades pels dominics. A més, la Universitat es va anar projectant, de mica en mica, cap a l'alternativa austriacista, de suport a l'Arxiduc Carles en contra de Felip V.

Aquest mateix any 1703, es va presentar en el convent de Santa Caterina de Barcelona un tipus singular, que deia anomenar-se Felle, fent-se passar per un dominic francès que, suposadament, havia publicat una poesia i defensava als jesuïtes. Segons ell «era tot impostura el que és deia contra la Companyia de Jesús» i que «havia vist el que ensenyaven els jesuïtes (...) i era tot doctrina sana». Sembla que el personatge defensava la necessitat de la concòrdia entre jesuïtes i dominics. La reacció d'aquests últims va ser hostil i va concloure que Felle era un impostor al servei de la Companyia que pretenia desestabilitzar als frares dominics del convent (Biblioteca Universitària de Barcelona, *Lumen Domus*, Ms. 1007).

Cap a la fi d'aquest article només vull fer alguna reflexió quant a la Universitat de Cervera. Joaquim Prats, des de la seva pròpia tesi doctoral, ha remarcat que, en aquest centre, s'hi fusionà la voluntat de càstig dels austriacistes catalans amb el desig reformista per part de Felip V.

Paral·lelament al món acadèmic universitari va prosperar, a Barcelona, l'Acadèmia de Bones Lletres, fundada l'any 1729, continuadora de l'Acadèmia de Desconfiats o Acadèmia Desconfiada. A l'Acadèmia de Bones Lletres hi van confluïr proborbònics (Ametller, Minuart...) i proaustracistes (Boxadors, Dalmases, Senmenat, Serra i Postius...). Aquesta Acadèmia va pretendre desenvolupar, culturalment, una certa continuïtat respecte a la desapareguda Universitat de Barcelona. L'ànima de l'Acadèmia va ser Segismón Comes que havia estat catedràtic de Retòrica de la Universitat de Barcelona. Al mateix temps, hi van brillar dominics, significats amb la causa austriacista durant la Guerra de Successió i, a la vegada, antijesuïtes i anticerverins, com Joan Lleonat, natural de Valls, que, amb el seu germà Salvador, estaven estretament vinculats als germans miquelets Desvalls. Igualment, cal destacar-hi l'hagiògraf Domènec Ignasi de Bòria i de Llinàs; el tortosí Francesc Gil de Frederic i Sans; Joan Tomàs de Boixadors i Sureda, (que seria General dels dominics), germà del qui va ser president de l'Acadèmia entre 1734 i 1755, l'ex borbònic Bernat Antoni de Boixadors Sureda de Sanmartí, comte Peralada i vescomte Rocabertí. Tots dos eren fills del comte Savallà, austriacista il·lustre, que va acompanyar a l'Arxiduc Carles a Viena el 1711. L'objectiu primordial de l'Acadèmia va ser instruir la jove noblesa catalana en matèria de «la historia sagrada y profana, especialmente de Cataluña però entretejiendo los asuntos con algunas de las filosofías, moral y políticas entre otras» i, en definitiva, minvar l'oficialisme de Cervera, preocupar-se per a superar el buit produït el 1714 i dur a terme una tasca de manteniment de la memòria històrica de tota la Corona d'Aragó (Riquer, 1955; Carreras y Bulbena, 1927).

La Universitat de Cervera, fundada per Felip V, el 1717, va estar estretament vinculada a la Companyia de Jesús. La historiografia jesuïta, de Casanovas a Batllori, ha ressaltat les aportacions positives de Cervera pel que fa a l'àmbit de la modernitat. Avui, més aviat, es qüestiona la innovació atribuïda a «l'Escola Cerverina» i, en canvi, es destaca el seu tradicionalisme en llurs estudis.

Jaume Balmes va ser un bon valedor dels estudis universitaris cerverins: «La fundació de la Universitat de Cervera no marca pas, en la cultura catalana un període de retrocés, al contrari, és una fita que marca una evolució en sentit progressiu». En un context no massa posterior a la tornada dels jesuïtes expulsats (1814) i davant de la laïcitat liberal, va vindicar una Cervera on els estudis escolàstics fossin capaços de perseverar la tradició catalana i cristiana davant de la caòtica desaparició i la decadència anterior. La seva concepció antienciclopedista, oposada a la filosofia materialista i a l'agnosticisme metafísic, el feien defensor d'una neoescolàstica on compatibilitzava, obertament, a Aristòtil, Sant Agustí i Sant Tomàs amb Descartes i Pascal i la *Ratio Studiorum* dels jesuïtes. Va defensar la idea de no incompatibilitat entre la tradició i la moralitat catòlica amb la raó i la ciència. Emfasitzà la coexistència de l'ensenyament jesuític amb Descartes, mètode que, a Cervera, s'hi duia a terme. Argumentà com la decadència d'aquesta institució fou a partir de l'expulsió dels jesuïtes (1767) i no abans (Casanovas, 1953; Batllori, 1981; Razquin, 1949).

A la fi de segle XIX, Josep Torras i Bages s'erigí com a fervent apologeta de la Universitat de Cervera davant del «decadent estat en què es trobaven els estudis superiors al Principat» i com a reacció a les afirmacions del liberalisme de Víctor Balaguer a la seva *Historia de Catalunya y de la Corona d'Aragó* (1861), on aquest historiador i polític atribuïa a Felip V la voluntat de «poner trabas a la instrucció del pueblo, cegar las fuentes del saber, convertir en letra muerta los privilegios reales... Toda vez que sofocaba la voz de los Prácticos Próceres se había minado y desvenido el secular movimiento de la libertad...». Torras i Bages a la seva *Tradición catalana* (1892) assegurava que la Universitat de Cervera fou capaç de mantenir viva l'essència i la tradició catalanes, mitjançant figures com Josep Finestres, Mateu Aymerich, Tomàs Cerdà, Ramon L. Dou o Pere Ferrusola –formats en el Col·legi dels jesuïtes de Cordelles–, els quals van palesar «un veritable amor per la

Pàtria catalana». En definitiva, donava més rellevància als jesuïtes cerverins com a perpetuadors de la tradició catalana, davant de la presumpta imatge de modernitat que, tot sovint, se'ls hi havia adjudicat.

Manuel Rubió i Borràs, el 1916, i Frederic Clascar i Sanou, el 1918, van recolzar les argumentacions de Torras i Bages, sobre l'enfonsament cultural que va suposar l'expulsió dels jesuïtes (1767), moment on «l'aristotelisme resta vençut, per ocupar sos reialmes el cartesianisme, el gassendisme, el newtonianisme, l'ocasionalisme, i tot això en confosa barreja» (Torras i Bages, 1842; Rubió i Borràs, 1916).

Fernando Razquin Fabregat, a la sessió inaugural del curs 1944-1945 de la Universitat de Cervera, va reconèixer que aquesta havia nascut en una època «interessant però molt difícil» i enmig de la conjunció de «dues cultures diferents i en part antagoniques», una «la medieval, que pretenia mantenir el tomisme aristotèlic i els seus racionalisme» i l'altra, «la moderna, que arribava a Espanya travessant els Pirineus amb ímpetus radicalment transformadors». El paper de la Universitat va ser mantenir «l'esperit tradicional de la ciència hispana i va ser baluard poderós enfront de les escames que contra els principis bàsics van deslligar les elucubracions heterodoxes estrangeres» i el «conceptisme barroc i recargolat, botxí del bon gust, que predominava a gairebé tota Europa, va ser a Cervera enervat i esvaït pel retorn a l'estudi a fons dels clàssics, que van imposar amb fèrria disciplina els mestres jesuïtes». Segons ell, la voluntat centralitzadora inicial de Felip V no s'aconseguí, ja que els dominics i els franciscans posseïen les càtedres de Filosofia i Teologia, i els suaristes, adscrits a la Companyia de Jesús, disposaven de les de Gramàtica i Humanitats, una de Filosofia i una altra de Teologia suaristes, més les d'Esriptura i Llengua hebraica. D'aquesta manera, a la pràctica, els jesuïtes eren els que tenien més càtedres a Cervera i gaudien del privilegi d'obligar a cursar, imperativament, primer, a les aules jesuítiques, cosa que afavorí «el manteniment en la formació de la tradició» (Razquin, 1944).

A partir de 1726, amb l'aprovació dels Estatuts de la Universitat de Cervera, es van reconèixer les càtedres de les tres escoles: tomista, suarista i escotista. Cadascuna de les quals seria controlada per dominics, jesuïtes i franciscans, respectivament. La vella escolàstica, així, es fraccionava en sectors dins de l'àmbit universitari. El 1724, Luis Curiel, el seu primer protector, poc abans de morir, es queixava de les dificultats que havia tingut per calmar les lluites internes detectades.

El «pacte comú», al qual van arribar dominics i jesuïtes, en matèria educativa universitària, va preservar la continuïtat de sistema de vinculació de les càtedres i la consolidació de la divisió institucional Filosofia i Teologia. Es va desestimar l'accés a les mateixes per lliure oposició, a favor d'un equilibri de posicions i així acabar amb el malestar entre docents i alumnes. El confessor de Felip V, el jesuïta Daubenton, afavorí a la Companyia de Jesús, amb la col·laboració d'alguns ministres i professors de la Universitat, mentre, d'altra banda, bona part del claustre cerverí i algun dels cancellers recolzaren als altres Ordes religiosos. L'esforç del guia espiritual del monarca per a controlar la Universitat i intervenir-hi (més tard ho va fer també el nou confessor, el jesuïta Rávago), per sobre dels seus rectors o protectors (Curiel, Velázquez, Zapata ...), fou una constant, tot i que, després de la mort de Curiel (1725) i la confirmació dels Estatuts, es va mantenir un relatiu consens quant als nomenaments.

Els dominics més famosos de Cervera van ser Bernat Ribera, Antón Oller, Joan Abat, Josep Cabrer, Joan Serratosa i Sebastià Pier. Els més tradicionalistes van carregar amb força contra els jesuïtes. Altres s'esforçaven a unificar a ambdues famílies de l'escolàstica (tomista i suarista) i recuperar una única Teologia, dins de la Universitat, a partir de Sant Tomàs.

Els jesuïtes més suaristes van ser Joan Serradell, Miquel Cunill, Amador Mora i, sobretot, Pere Ferrusola. La influència dels jesuïtes s'incrementaria amb el control de la Inquisició, en els darrers anys del regnat de Felip V. Al març de 1744, com diu el *Lumen Domus*: «Havent predicat a la Universitat de Cervera cert religiós de Nostre Sagrada Religió en les festes de Sant Tomàs fou tan malament oït de la contrària sentència que fou denunciat al Sant Tribunal de la Santa Inquisició» a instàncies d'un qualificador anomenat Galindo, aragonès, que el va condemnar per «satíric, enginyós, tumultuós, sediciós». El religiós, finalment, va ser suspès per l'Ordinari de Solsona. Pel juny de 1745, es plantejà un nou conflicte amb la Companyia per la processó de Corpus, perquè els dominics van treure llavors a Sant Tomàs, amb un bonet posat al cap, a la qual cosa els jesuïtes s'hi negaren. Aleshores, l'Orde de Predicadors escriví aquesta quartilla: «Rabie contra suarista / doncs davant el Sagrament / va Tomás amb ornament / de toga i borla a la seva vista». En els dies successius, com a resposta hi hagueren injúries i denúncies a la Inquisició contra pares dominics com Moreta (Prats, 1993; BUB, *Lumen Domus*, Ms. 1007; BNC, Fullet Bonsoms 3188; Alabrús, 2001).

Si la mort de Felip V, l'any 1746, motivà unes reials exèquies de la Universitat de Cervera, promogudes, amb magnificència, per la plana major dels jesuïtes cerverins, encapçalats per Pere Ferrusola i Josep Finestres, els dominics van implicar-s'hi poc.

Fins al segle XIX es pot dir que la història de les Universitats, en bona part, reflecteix la història de la pròpia Església, amb els seus debats interns i la seva projecció exterior, a l'hora d'exercir influència moral i educadora a la societat.

Bibliografia

- Alabrús, R.M^a. (2011) «Raimundo Costa y Tomàs Ripoll, dos dominicos frente a la Compañía de Jesús» en R. Mª Alabrús (ed): *Tradición y modernidad. El pensamiento de los dominicos en la Corona de Aragón en los siglos XVII y XVIII*, Madrid, Sílex, pp. 95-136).
- . (2001) *Felip V i l'opinió dels catalans*, Lleida, Pagès Ed.
- Álvarez Morales, A. (1993) *Estudios de Historia de la Universidad Española*, Madrid, Pegaso.
- Barreiro Fernández, J. R. (2000) *Historia de la Universidad de Santiago*, Santiago, Universidad de Santiago.
- Batllori, M. (1981) «La Universitat de Catalunya a Cervera, 1718-1842» en *Aportació de la Universitat catalana a la ciència i a la cultura*, Universitat de Barcelona.
- Carreras i Bulbena, J. R. (1927) «Estudis biogràfics d'alguns benemèrits patricis que il·lustren aquesta Acadèmia», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, Barcelona, vol 96-97, pp. 179-240.
- Casanovas, I. (1953) *La cultura catalana en el siglo XVIII. Finestres y la Universidad de Cervera*, Barcelona, Balmes.
- De la Fuente, V. (1884-8) *Historia de las Universidades, Seminarios, Colegios y demás establecimientos de España*, Madrid, Imp. De la Viuda e Hija de Fuentenebro.
- García Cárcel, R. (1989) *Las culturas del Siglo de Oro*, Madrid, Historia 16.
- Jiménez Fraud, A. (1971) *Historia de la Universidad española*, Madrid, Alianza Ed.
- Kagan, R. (1981) *Universidad y Sociedad en la España moderna*, Madrid, Taurus.
- Ollero, J. A. (1993) *La Universidad de Sevilla en los siglos XVI y XVII*, Universidad de Sevilla.
- Peset, M. & J. L. (1974) *La Universidad española (siglos XVIII-XIX)*, Madrid, Taurus.
- . (1973) «Felipe V y la Universidad de Valencia», *Anuario de Historia del Derecho español*, n° 43, pp. 467-480.
- Prats, J. (1993) *La Universitat de Cervera i el reformisme borbònic*, Lleida, Pagès Ed.
- Razquin Fabregat, F. (1944) *Los estudios de Filosofía en la Universidad de Cervera. Sesión inaugural del curso 1944-1945*, Instituto de Estudios Ilerdenses, Lleida, Diputación Provincial de Lérida.
- . (1949) «La presencia del filósofo Balmes en la Universidad de Cervera», *Ilerda*, XII-XIII, pp. 33-55.
- Riquer, M. de (1955) «Breve historia de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» en *Historia y labor de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, Barcelona, Real Academia de Buenas Letras.

- Rodríguez-San Pedro Bezares, L. E. (1995-96) «Las universidades de Castilla» en A. García Simón (coord.) *Historia de una cultura*, Valladolid, dos vols.
- . (1998) «Las universidades de la Monarquía hispánica» en *Las tierras y los hombres del rey: Felipe II, un monarca y su época*, Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V.
- . (2000) (coord.): *Las universidades hispánicas. De la monarquía de los Austrias al centralismo liberal*, Junta de Castilla y León, Ed. Universidad de Salamanca.
- Rubió y Borrás, M. (1916) *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, Barcelona, Librería Verdager.
- Stone, L. (1964) «The Educational Revolution in England. 1560-1640», *Past & Present*, n° 38, pp. 41-80.